13/11/2019

Οι νόμοι του Ιουστινιανού

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

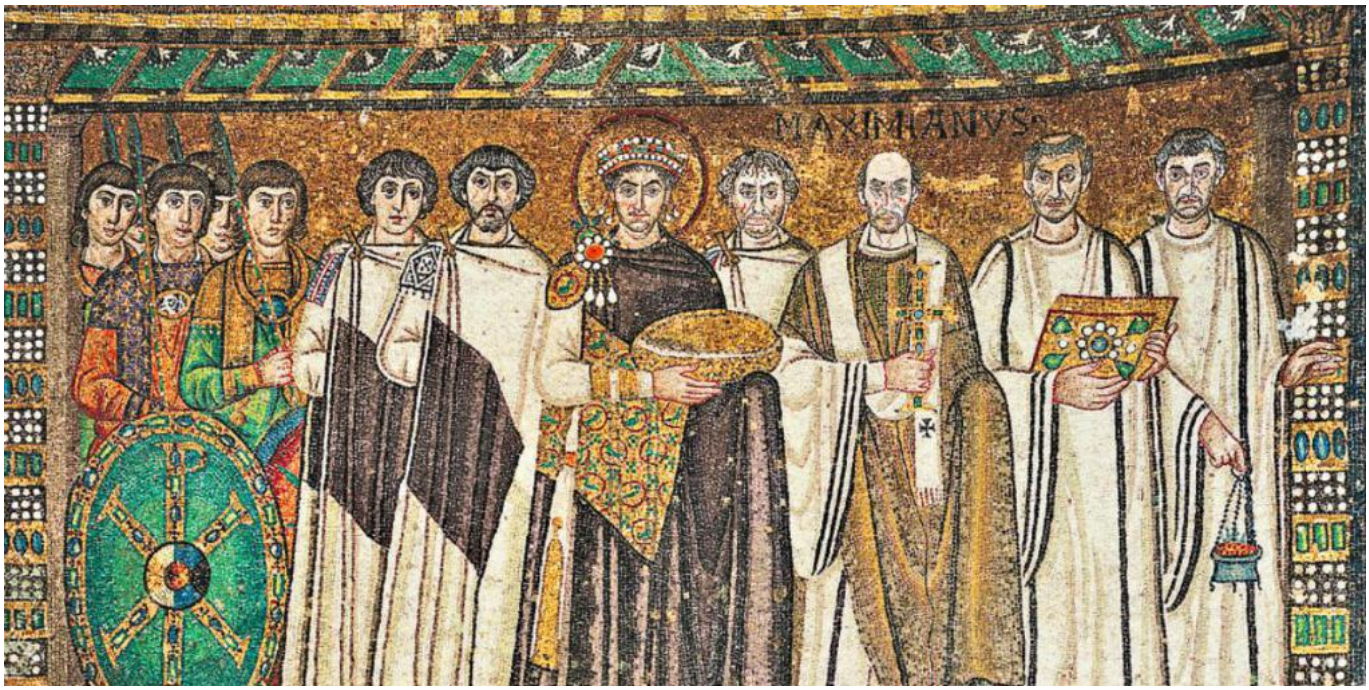

Σημαντικότερο και μονιμότερο επίτευγμα της βασιλείας του Ιουστινιανού ήταν η κωδικοποίηση του ρωμαϊκού δικαίου. Με τη διεύθυνση του Τριβωνιανού το έργο ολοκληρώθηκε μέσα σε εκπληκτικά σύντομο χρονικό διάστημα. Σε πρώτη φάση συγκεντρώθηκαν σε μια συλλογή όλα τα αυτοκρατορικά διατάγματα που ίσχυαν από την εποχή του Αδριανού. Η συλλογή αυτή, για την οποία χρησιμοποιήθηκαν τόσο ο Θεοδοσιανός Κώδιξ (Codex Theodosianus) όσο και οι ιδιωτικές συλλογές της εποχής του Διοκλητιανού, δηλαδή ο Γρηγοριανός Κώδιξ(Codex Gregorianus) και ο Ερμογενιανός Κώδιξ (Codex Hermogenianus), δημοσιεύθηκε το 529 ως Ιουστινιάνειος Κώδιξ (Codex Justinianus), ενώ πέντε χρόνια αργότερα κυκλοφόρησε σε πληρέστερη έκδοση. Ακόμη πιο σημαντικό επίτευγμα ήταν η δημοσίευση το 533 των Πανδεκτών (Digesten). Οι Πανδέκτες είναι η συλλογή των συγγραμμάτων εκείνων των κλασικών ρωμαίων νομομαθών, που μαζί με τους αυτοκρατορικούς νόμους αποτελούσαν το κύριο σώμα της ισχύουσας νομοθεσίας. Ο Ιουστινιάνειος Κώδιξ είναι βέβαια σημαντικά καλύτερος από όλες τις προηγούμενες σχετικές συλλογές, βασικά όμως στηρίζεται στην εργασία των προηγούμενων αιώνων, ενώ οι Πανδέκτες είναι εντελώς καινούργιο έργο. Για πρώτη φορά συγκεντρώθηκαν τώρα με σύστημα οι αναρίθμητες και πολλές φορές αντιφατικές γνωμοδοτήσεις των ρωμαίων νομομαθών. Εκτός από τον Κώδικα και τους Πανδέκτες οι Εισηγήσεις (Institutiones) αποτελούν ένα εγχειρίδιο νομικών

σπουδών, που περιέχει εκλογή από τα δύο άλλα κύρια έργα. Το Corpus iuris civilis του Ιουστινιανού συμπληρώθηκε με τη συλλογή των Νεαρών που περιέλαβε όλα τα νομοθετήματα (νεαρές-novellae leges), που εκδόθηκαν μετά τη δημοσίευση του Κώδικα. Ο Κώδιξ, οι Πανδέκτες και οι Εισηγήσεις δημοσιεύθηκαν στη Λατινική γλώσσα, οι περισσότερες όμως Νεαρές στην Ελληνική. Νωρίς κυκλοφόρησαν μεταφράσεις, εκλογές και σχόλια στην Ελληνική των δύο κύριων συλλογών του Corpus.

Η κωδικοποίηση του ρωμαϊκού δικαίου εξασφάλισε στο συγκεντρωτικό κράτος μία ενιαία νομική βάση. Με ανυπέρβλητη καθαρότητα και σαφήνεια το ρωμαϊκό δίκαιο, όπως κωδικοποιήθηκε από τους βυζαντινούς νομομαθείς, ρυθμίζει ολόκληρη τη δημόσια και ιδιωτική ζωή, τη ζωή του κράτους, όπως και του πολίτη και της οικογένειάς του, τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους καθώς και τις οικονομικές συναλλαγές και τις περιουσιακές σχέσεις τους. Ωστόσο το Corpus iuris civilis δεν ήταν απλώς μηχανική και κατά συνέπεια απόλυτα πιστή απομίμηση του αρχαίου ρωμαϊκού δικαίου. Οι νομομαθείς του Ιουστινιανού όχι μόνο συνέπτυξαν αλλά και σε μερικά σημεία τροποποίησαν το κλασικό ρωμαϊκό δίκαιο, έτσι ώστε το κωδικοποιημένο δίκαιο να προσαρμοσθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνικής τάξεως και να εναρμονισθεί με τις εντολές της χριστιανικής ηθικής και το εθιμικό δίκαιο της εξελληνισμένης Ανατολής. Σε πολλές περιπτώσεις, ιδιαίτερα στο οικογενειακό δίκαιο, η χριστιανική επίδραση οδήγησε σε πιο ανθρωπιστικές νομικές αντιλήψεις. Από την άλλη πλευρά, η δογματική αποκλειστικότητα της χριστιανικής θρησκείας είχε ως συνέπεια να αποστερηθούν από κάθε νομική προστασία οι ετερόδοξοι. Οι αρχές της ελευθερίας και της ισότητας των ανθρώπων, που διακηρύσσονται από το νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού, δεν εφαρμόσθηκαν στην πράξη με απόλυτη συνέπεια. Βέβαια στις υψηλές αυτές αρχές καθώς και στα χριστιανικά ιδεώδη οφείλεται η βελτίωση της θέσης των δούλων στο ιουστινιάνειο δίκαιο, που διευκολύνει και μάλιστα συνιστά τη χειραφέτησή τους. Ακόμη πιο σημαντικό είναι ότι στην οικονομία γενικά και ιδιαίτερα στην αγροτική του έκτου αιώνα, οι δούλοι διαδραμάτιζαν πια δευτερεύοντα ρόλο. Στον τομέα αυτόν βασικοί φορείς της παραγωγής ήταν ήδη από καιρό οι δουλοπάροικοι(coloni) και για τη θέση τους το ιουστινιάνειο δίκαιο δεν προβλέπει καμιά βελτίωση. Αντίθετα, ενίσχυσε την αναγκαστική προσκόλλησή τους στη γη κι έτσι έδωσε ισχυρότερη νομική κάλυψη στην υποτέλεια της μεγάλης πλειονότητας του αγροτικού πληθυσμού.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της νομοθεσίας του Ιουστινιανού είναι η ισχυρή έμφαση της απολυταρχίας του αυτοκράτορα. Με τη νομική κατοχύρωση της μοναρχικής εξουσίας, το Corpus iuris civilis επέδρασε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της πολιτικής θεωρίας όχι μόνο στο Βυζάντιο αλλά και στη Δύση. Σε

όλες τις εποχές της βυζαντινής ιστορίας θεμέλιο της νομικής ζωής ήταν το ρωμαϊκό δίκαιο. Στο νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού βασίσθηκε όλη η μεταγενέστερη εξέλιξη του βυζαντινού δικαίου, ενώ η Δύση ξαναγύρισε στο ρωμαϊκό δίκαιο μόλις τον δωδέκατο αιώνα. Η επιβολή του ρωμαϊκού δικαίου, που συντελέσθηκε με τη μελέτη του Corpus iuris civilis, άσκησε ανυπολόγιστη επίδραση στη διαμόρφωση των νομικών και πολιτικών αντιλήψεων της Δύσεως. Από τότε και ως τη σύγχρονη εποχή το ρωμαϊκό δίκαιο, με τη μορφή που του είχαν δώσει οι νομικοί του Ιουστινιανού, αποτέλεσε το πιο σημαντικό στοιχείο στην εξέλιξη του δικαίου σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

Από το βιβλίο Georg Ostrogorsky “Ιστορία του Βυζαβτινού Κράτου”